

Ledenbericht

JULI 2021 / 131E JAARGANG NR. 4 / VERSCHIJNT 6 X PER JAAR

Van de voorzitter

Met de versoepeling van de coronamaatregelen kan ook onze vereniging haar activiteiten geleidelijk gaan hervatten. Na twee activiteiten over de digitale snelweg – rondleiding over coronatentoonstelling in HHM en lezing over de Haagse radiopionier Idzerda – schakelen we voorzichtig over op iets van normaal. Ons Haags Historisch Museum ontvangt vanaf 5 juni weer bezoekers. Nu nog met getalsbeperkingen en tijdblokken, maar eind deze zomer mogen we vermoedelijk weer gewoon naar binnen. Daarom denken we in het najaar – eindelijk – een ledenvergadering te kunnen houden. De oude vertrouwde Schutterszaal staat voor ons gereserveerd op zaterdag 9 oktober vanaf 10.45 uur. Noteert u alvast de datum! Alles vanzelfsprekend onder voorbehoud van wijziging van omstandigheden en in acht te nemen beperkingen. Vergaderagenda en nadere mededelingen volgen in het ledenbericht van september.

Dat geldt ook voor datum en plaats van uitreiking van de Die Haghe Prijs 2021. De jury heeft met een eerste selectie een *longlist* van negen titels gemaakt die elders in dit ledenbericht staat vermeld. Een hele leesklus, waarvoor we de jury bijzonder dankbaar zijn. De *shortlist* van drie titels volgt in september.

Onze vereniging draait van oudsher op het vrijwilligerswerk van veel leden. Behalve de al genoemde jury zijn daar de bezorgers en bestuurders, de jaarboekmakers en boekbesprekers, de artikelschrijvers en rubriek- en kroniekverzorger(s), de ledenadministrateur – en dan is de opsomming denk ik nagenoeg compleet. Op een na natuurlijk: de eindredacteur van dit ledenbericht, Michiel van der Mast. Als ik het wel heb neemt hij al vanaf 1996 de eindredactie van het ledenbericht voor zijn rekening en dit jaar dus 25 jaar lang. In cijfers: bij een frequentie van aanvankelijk acht en (sinds 2003) zes afleveringen per jaar bijna zo'n 170 (!) afleveringen. Wat begon als een 'blaadje in stencilvorm' groeide uit tot het fraai vormgegeven ledenbericht van nu. Met ijzeren discipline zorgt Michiel ervoor dat om de twee maanden telkens weer een goed gevuld en verzorgd ledenbericht bij u de bus in glijdt. Voor al die inzet van tijd en redactionele vaardigheid zijn wij hem bijzonder veel dank en waardering verschuldigd. Dat nog vele ledenberichten van Michiels eindredactietafel zullen volgen!

Henk Grootveld

AGENDA

GEEN ACTIVITEITEN

Voor juli en augustus zijn er geen activiteiten gepland.

Die Haghe Prijs

In het vorige ledenbericht bent u geïnformeerd over de hernieuwde Die Haghe Prijs voor het beste boek over de geschiedenis van Den Haag.

De jury, onder leiding van Ellen van der Waerden, met als leden Henriette van Aartsen-Warsen, Jan Hein Furnée, Marjonne Maan en Herman Rosenberg, heeft inmiddels een selectie gemaakt van negen boeken, de zogenaamde longlist. Hieruit zullen drie boeken worden geselecteerd, de zogenaamde shortlist, waaruit dan tenslotte de winnaar wordt gekozen.

De longlist bestaat uit de volgende boeken:

- Bert Alers, *Van water naar theater. De Regentes. Geschiedenis van een Haagse Bad- en zweminrichting.*
- Bas von Benda-Beckmann, *Het Oranjehotel. Een Duitse gevangenis in Scheveningen.*
- Charles Brussee, Marlon van Delden, Peter de Looft, Theo van Daalhoff, *De Marathon in Den Haag. Van rolschaatsbaan naar discotheek.*
- Winfred en Annelies Haase, *Adri Duivesteijn: vanzelfsprekend maar niet normaal.*
- Johan van der Hoeven, Willem Post, Ton Wienbelt, *Vergeten verhalen. 100 Haagsche oorlogsherinneringen.*
- Meta Menkveld, *Verhalen ter ere van 135 jaar De Passage.*
- Lex van Tilborg, *Nooit gebouwd Den Haag.*
- Wim Willems, *Verzetsheldin met schilderkist. Het leven van Ru Paré.*
- Feikje Wimmie Hofstra, *De Haagse streken van Vincent van Gogh. 30-03-1853-29-07-1890.*

De shortlist wordt gepubliceerd in het ledenbericht van september. Wij hopen de prijs in oktober van dit jaar uit te reiken.

Publicaties

Haagse geschiedenis Sinti en Roma

Op 16/17 mei 1944 werden op last van de Duitse bezetter van de naar schatting 450 in Nederland verblijvende Sinti en Roma (hun benaming is enigszins afhankelijk van het gebied van waar ze kwamen; een Nederlands paspoort hadden zij zelden) er 304 door Nederlandse politieagenten opgepakt en naar doorgangskamp Westerbork gebracht. 245 van hen werden doorgestuurd naar Auschwitz. Het is niet voor het eerst dat hierover is gepubliceerd. Bijvoorbeeld door Ben Sijes in 1979, Leo Lucassen in 1990 en Annemarie Cottaar in 1996. In opdracht van ons Gemeentearchief heeft Peter Jorna nu een boekje geschreven over de Haagse situatie waarbij hij, terecht, de

Scharensleep in een woonwagenkamp aan de Binckhorstlaan, 1921

nodige aandacht besteedt aan de voor- en naoorlogse geschiedenis van deze zigeuners.

Onthulling in 2006 van gedenkteken Sinti en Roma, hoek Vondelstraat/Bilderdijkstraat

Het eerste deel gaat over de periode 1900-1940, waarin ketellappers, koperslagers, paardenhandelaren en kermisartiesten in woonwagencampen aan de Waldorpstraat, Binckhorstlaan en Slachthuisgade verbleven. Den Haag had een goede naam bij deze uitstekende vaklieden. Nederlander worden was overigens, als men dat al wilde, niet makkelijk. Zo deed de familie Petalo, in het begin van de vorige eeuw via Oost-Europa hierheen getrokken, daar tien jaar over. Tijdens de Tweede Wereldoorlog concentreerde de bezetter de zigeuners op een beperkt aantal plekken, waaronder Den Haag. Zij woonden daar, veelal in huizen, in het Centrum, de Schilderswijk, het Westeinde en in de driehoek Vondelstraat-Veenkade-Hemsterhuisstraat. In mei 1944 werden er 85 Sinti en Roma opgepakt. Velen realiseerden zich niet wat voor een ramp hen boven het hoofd hing, ook al doordat sommige politiemensen het over een 'controle-maatregel' hadden en dat ze later weer naar huis mochten. 75 van hen werden naar Auschwitz gedeporteerd – slechts een gering percentage overleefde deze hel.

Een aardig onderdeel van dit boekje gaat over de 'zigeunermuziek' alhier. De Sinto Django Reinhardt (Hot Club de France) had hier navolgers, maar de Roma, vooral die uit Hongarije en Roemenië, waren klassiek onderlegd en traden met hun strijkes en salonorkesten tot in de hoogste kringen op. Een paar namen zijn de moeite van het noemen waard, zoals *Stehgeiger* Pali Tóth, in 1909 vanuit Hongarije met vrouw en drie zonen naar hier gekomen, op uitnodiging van de Joodse cabaretier en impresario Max van Gelder, en grootvader van de bekende zakenvrouw Sylvia Tóth. En violist en orkestleider Lajos Veres en zijn dochter Mariska, van *Shocking Blue*. Daarnaast kennen velen van ons natuurlijk ook de Roemeen Andrei Serban die in 1931 naar ons land kwam en in het Scheveningse Prinsessenpaviljoen furore maakte. Zoon Gregor combineerde een klassieke opleiding aan het conservatorium met optredens in onder andere het Kurhaus. Hoewel de historische bronnen die de geschiedenis van de Sinti en Roma in Den Haag documenteren schaars zijn en de gemeenschap teruggetrokken van aard is, heeft Peter Jorna toch kans gezien een overtuigend beeld van hen te schetsen. Waarvoor hulde.

Peter Jorna, *Sinti en Roma in Den Haag. Voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (1900-1970)*, Den Haag 2021 (Haags Gemeentearchief), 80 pp.

Het boekje kan gratis worden opgevraagd door een mail te sturen naar: haagsgemeentearchief@denhaag.nl, o.v.v. 'Sinti en Roma in Den Haag' en met vermelding van uw adresgegevens.

Een pdf versie is te downloaden op www.haagsgemeentearchief.nl

Diederick Cannegieter

Het architectonisch werk van A.J. Kropholler

Zowel in het voorwoord als in de inleiding lijkt de auteur zich te verdedigen voor het feit dat hij een boek over Kropholler schrijft. Misschien is dat ook niet wat je direct verwacht van een architectuurhistoricus die over Dudok en Duiker gepubliceerd heeft. Toch heeft hij een antwoord proberen te vinden op een vraag die hij als volgt formuleerde: 'Waarom wordt Krophollers naam nog altijd door modern denkenden enigszins met een besmuikt lachje uitgesproken, alsof hij niet

op een lijn kan worden gesteld met architecten als Oud, Rietveld of Duiker?'

Vanaf het begin oogstte Kropholler zowel bewondering als scherpe kritiek. Zijn dikke bakstenen muren en grote scharnieren pasten niet echt bij de dunne, ijle spanningen en het glas van het modernisme. Vergelijk het Raadhuis van Waalwijk maar met de Van Nelle fabriek in Rotterdam. Kropholler zag zichzelf in de traditie van P.J.H. Cuypers en H.P. Berlage: de moderne traditie waarbij hij oude ambachtelijke kennis combineerde met technische ontwikkelingen. Voor hem was architectuur vooral 'gemeenschapskunst', waarin de gemeenschap – het volk – zijn idealen kon herkennen. Het bindend element was daarbij niet het socialisme zoals bij Berlage, maar de religie en vooral de traditie van het katholicisme. Kropholler was duidelijk op zoek naar orde en vastheid in een wereld vol tegenstellingen en onzekerheid. In zijn lezingen over katholieke bouwkunst is hij op zoek naar eeuwig geldende wetten voor de bouwkunst, bijvoorbeeld bij de toepassing van materialen als hout en steen. Het gebruik van baksteen past bij zijn voorliefde om de Hollandse traditie voort te zetten. Een voorkeur die hij deelde met bepaalde architecten in Noord-Duitsland en Denemarken uit die periode. Was die voorkeur in eerste instantie nog ingegeven door de waardering voor traditie, later kreeg het ook een nationalistische toon.

Kropholler (1881-1973) kwam uit de gegoede middenstand in Amsterdam. Hij volgde een opleiding aan de Eerste Ambachtsschool en werkte als bouwopzichter en tekenaar bij diverse bedrijven, voor hij samen met Frits Staal een architectenbureau begon. Na een aantal jaren groeiden ze uit elkaar, mede omdat Kropholler zich aangetrokken voelde tot het katholicisme. Na zijn bekering liet hij zich nauwelijks meer zien in Amsterdam en vestigde hij zich in Den Haag en later in Wassenaar. Vanuit zijn eigen bureau had hij nauwe contacten met de katholieke geestelijkheid en kreeg hij diverse opdrachten voor kerken en andere religieuze bouwwerken.

De kerkinterieurs ontwierp hij op basis van zijn eigen opvattingen over de liturgie. Het altaar moest vanuit alle hoeken van de kerk zichtbaar zijn: daar vond namelijk de belangrijkste geloofshandeling plaats, de eucharistie. Door deze zichtbaarheid werd de betrokkenheid van het volk verhoogd en kon men gemeenschappelijk de geloofsbeleving ervaren. Ook de lichtval was een belangrijke component om het mysterie van het geloof te kunnen beleven. Die opvatting kwam voor het eerst tot uiting in de noodkerk Onze Lieve Vrouwe van Lourdes in Scheveningen (1912) die in 1925 vervangen werd door de huidige kerk, ontworpen door een andere architect, maar wel geïnspireerd door Krophollers ontwerp. In 1919 kreeg Kropholler de opdracht voor de bouw van een kerk voor een nieuwe parochie, de Sint

Paschalis Baylonkerk aan de Wassenaarseweg. Over het algemeen was er grote waardering voor de klassieke eenvoud en de brede korte kerkzaal die veel mensen ruim zicht bood op het altaar.

In de jaren dertig werd Kropholler lid van het fascistische Nationaal Front. Veel katholieken meenden zich hiermee te kunnen verzetten tegen de 'marxistische vervlakking'. Het bleek ook uit zijn opvattingen over tijdgenoten: de architecten van o.a. de Nieuwe Zakelijkheid droegen volgens hem niet bij aan een gezonde architectonische ontwikkeling. Daartegenover stond dan de 'echt-Nederlandsche, volksche bouwkunst' van Kropholler. Na de oorlog werd hij in eerste instantie veroordeeld tot een boete en een publicatieverbod, omdat hij geprofiteerd zou hebben van de oorlogsomstandigheden. Na hoger beroep mocht hij zijn publicitaire werkzaamheden weer hervatten, maar het bleef een smet op zijn blazoën en had ingrijpende gevolgen voor zijn loopbaan. Hij werd steeds meer gezien als een zonderling, met zijn eigen opvattingen over traditie en bouwkunst. Hij overleed op 92-jarige leeftijd en werd begraven op Nieuw Eyken-duynen in Den Haag.

De oude raadhuisen die hij op zijn tochten door Nederland had gezien, waren een bron van inspiratie voor zijn eigen ontwerpen. Een functioneel gebouw met zware trapgevel uitgevoerd in baksteen was het basismodel dat hem aansprak en dat hij gebruikte voor de raadhuis-ontwerpen in diverse steden. De raadhuisen in Wateringen (1937) en in Leidschendam (1939) zijn hiervan goede voorbeelden. Voor Kropholler was het raadhuis een bouwwerk van burgerlijke autoriteit die tot uiting kwam in de vorm, het silhouet en in de details, bijvoorbeeld in symbolisch beeldhouwwerk. Met de historische uitstraling van deze gebouwen wilde hij de continuïteit benadrukken. Het liefst situeerde hij ze in het centrum van de gemeente, maar niet in het midden: dat was de plaats van de kerk.

Woningen bouwde Kropholler graag in ensemblevorm of in samenhang met andere gebouwen om daarmee de plaats in de gemeenschap te benadrukken. Een voorbeeld daarvan zijn de woningen rondom de Lourdeskerk in Scheveningen: de noodkerk is vervangen maar de woningen aan de Tweede Messtraat en de Berkenbosch Blokstraat staan er nog steeds. In 1926 kreeg Kropholler de opdracht van de gemeente Den Haag om een plan te maken voor woningen die een harmonieus geheel vormden in een nieuwe wijk, de Vogelwijk, met een te veel aan 'heterogene architectuur'. Geen beter voorbeeld van de ensemblevorm dan de woningen aan beide zijden van de Kwartellaan. Met hoge daken, schoorstenen op de noklijn, dakpellen en portieken werd het een vernieuwing van de traditie, die tot in details (tuinhekken, deuren, sloten) was doordacht.

Hoewel Kropholler nauwelijks winkels heeft ontworpen, heeft hij een

Ontwerp uit 1932 van een nieuw stadhuis, Alexanderplein
(Burgemeester de Monchyplein)

Winkel-woonhuis Korte Poten/Bleijenburg, 1920

bijzondere prestatie geleverd met het winkel-woonhuis op de hoek van Korte Poten/Bleijenburg. Het is het gebouw dat veel Hagenaars zich zullen herinneren als sigarenzaak Hagen, de naam die boven op het hoge zadeldak stond. Op een heel klein perceel heeft Kropholler

de ruimte optimaal weten te benutten. Opvallend zijn de ronde bogen van de winkel op de begane grond. Bijzonder is ook de dubbele trapconstructie om ruimte in de winkel te sparen. Een winkel die niet meer bestaat, maar die velen zich nog zullen herinneren, is de winkel van Hulshoff (1932) op de hoek van het Spui, die werd afgebroken voor de bouw van het nieuwe Stadhuis van Richard Meier. Op de hoek van de Zijdweg in Wassenaar ligt het landhuis dat Kropholler voor zichzelf bouwde en waar hij ook zijn bureau inrichtte. In deze beschutte omgeving leidde hij een teruggetrokken bestaan.

Van Bergeijk geeft in chronologische volgorde een totaaloverzicht van Krophollers werken, waaronder bekende als het Hoge Huys in Alkmaar en het Van Abbemuseum in Eindhoven. Voor deze recensie heb ik mij echter beperkt tot voorbeelden uit Den Haag en omgeving die de lezer direct zal aanspreken. In het boek wordt veel aandacht besteed aan de commentaren van tijdgenoten, om daarmee de toenmalige waardering en kritiek duidelijk te maken. Het is rijkelijk geïllustreerd met ontwerptekeningen, zwart/wit foto's van gerealiseerde bouwwerken en sfeervolle foto's in kleur, vooral van details die kenmerkend zijn voor de architectuur van Kropholler. Kenners zullen geen moeite hebben om vast te stellen tot welk bouwwerk ze behoren. Maar een bijschrift of verwijzing zou toch wel handig geweest zijn.

De auteur is erin geslaagd een helder inzicht te geven in de opvattingen van Kropholler. Daarmee zal de waardering voor het werk van deze solitaire traditionalist zeker toenemen.

Herman van Bergeijk, *De zwaarte van de materie. Het architectonisch werk van A.J. Kropholler*, Rotterdam 2020 (nai010 uitgevers), 340 pp., ISBN 978-94-6208-519-0, prijs € 44,95

Irene van Geest

Nieuwe leden

mw. L.B. Ancher, mw. O.M.B. Fles, dhr. J. Geevers,
dhr. M.N.C.M. Mutsaerts, dhr. L.Oorschot, dhr. C.L.W. Ruijs en
dhr. A.F. Westerhof

Het bestuur van Die Haghe
is als volgt samengesteld:

Voorzitter

dhr. H.C. Grootveld

Secretaris

dhr. J. Zwaanswijk

Penningmeester

dhr. W.K.H. Berghuis

Leden

mw. R. Bilkes
dhr. T. Brill
mw. L.M. Plezier

Secretariaat

Sonoystraat 51
2581 VJ Den Haag
e-mail:
secretaris@haagsegeschiedenis.nl

Financiën

Rekening NL49 INGB 0000.0717.91 t.n.v.
Geschiedkundige Ver Die Haghe

Info ledenadministratie en opgave nieuwe leden

dhr. E.B. de Vries
Margrietstraat 9
2555 PT Den Haag
administratie@haagsegeschiedenis.nl

Redactieadres Ledenbericht

Loudonstraat 100
2593 WB Den Haag
e-mail: michielvdmast@gmail.com
Redacteur Ledenbericht
dhr. W.M. van der Mast

Website Die Haghe:

www.haagsegeschiedenis.nl

Jaarboek Die Haghe

Voor aanwijzingen auteurs en inzenden
van kopij:
secretaris@haagsegeschiedenis.nl

Contributie/Opzegging

Bij opzegging van het lidmaatschap
in de loop van het verenigingsjaar
blijft de contributie voor dat jaar
verschuldigd. Zie Statuten op website
Die Haghe